

“Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri: 1987-2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunları ve Potansiyel Büyüme Oranı”

Özet Bulgular

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye ekonomisinin büyümesine yeni bir ivme kazandırarak güçlü ve sürdürülebilir büyümeyi olanaklı kılacak ekonomik yapının gereklerini ortaya koymak amacıyla, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ortaklığında, “Küresel Ekonomiye Entegrasyon Sürecinde Büyüme” başlıklı bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında hazırlanan altı ciltlik ekonomi raporları dizisinin üçüncüsü “Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri: 1987-2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunları ve Potansiyel Büyüme Oranı” başlıklı çalışma, 3 Haziran 2008 Salı günü Ankara Sheraton Oteli’nde gerçekleştirilen bir seminer ile kamuoyuna duyuruldu.

Seminerin açılış konuşmaları, TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi ve Şirket İşleri Komisyonu Başkanı Ali Kibar ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Araştırma ve Para Politikası Birimi Genel Müdür Yardımcısı Gülbin Şahinbeyoğlu tarafından yapıldı. TCMB Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğü Ekonomistleri Şeref Saygılı ile Cengiz Cihan tarafından hazırlanan “Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri: 1987-2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunları ve Potansiyel Büyüme Oranı” adlı raporda özetle şu bulgular yer alıyor:

“Türkiye ekonomisi, 1950 sonrası dönemin en yüksek büyüme hızlarından birine 2002-2007 yılları arasında ulaşmıştır. Bu dönemde ekonomi yılda ortalama yüzde 6.74, birikimli olarak ise yüzde 50 dolayında büyümüştür. Çeyrek dönemlere göre bakıldığında, 24 dönem boyunca ekonomide kesintisiz bir büyüme gözlenmiştir. Bu performans, çeyrek dönemler itibarıyla büyüme oranının açıklandığı 1987 yılından beri en uzun kesintisiz büyüme sürecine karşılık gelmektedir. Ancak, büyüme oranı dışındaki göstergeler daha karmaşık bir ekonomik değişimin yaşandığına işaret etmektedir.

Nitekim büyüme oranındaki artışına paralel olarak, ihracat da önemli ölçüde yükselmiş, fiyat istikrarının tesisinde önemli bir aşama katedilmiştir. Fakat büyüme oranındaki ivmelenme beraberinde işsizlik oranında bir azalmaya yol açmamıştır. Öte yandan, büyüme oranında ve ihracatta meydana gelen artış, ithalatın da hızla artmasına neden olmuş ve dış ticaret (cari işlemler) açığı, gerek düzey gerekse de milli gelire oran olarak, büyümüştür.

Diğer taraftan, Türkiye'nin uzun dönemli büyüme oranında sürekli bir düşüş eğilimi gözlenmektedir. Yıllık ortalama büyüme oranı 1950-2007 döneminde yüzde 5 iken, 1960-2007 döneminde yüzde 4.7'ye, 1970-2007 döneminde yüzde 4.4'e, 1980-2007 döneminde yüzde 4.3'e gerilemiştir. 2001 yılından sonra gerçekleşen hızlı ekonomik büyüme neticesinde, 1990-2007 dönemindeki ortalama büyüme oranı, sınırlı bir iyileşme göstererek yüzde 4.5'e ulaşmıştır. Büyüme oranındaki zayıflık, görece yüksek olan nüfus artış oranı ile birlikte dikkate alındığında, Türkiye ekonomisinde sağlanan uzun dönemli refah artışının sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.

Yukarıda yapılan değerlendirmeler, Türkiye ekonomisinde geçmiş dönemde kaydedilen büyümenin kaynaklarının ayrıntılı olarak incelenmesini ve büyümenin sürdürülebilirliği üzerine kapsamlı çalışmalar yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, orta-uzun vadeli bir bakış açısıyla, Türkiye ekonomisinde üretim kapasitesinin gelişimi, üretim kapasitesinin artırılmasındaki temel sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik bazı öneriler ele alınmaktadır.

Bir ülkede sağlanacak kalıcı refah artışı, ilgili ülkenin üretim kapasitesi tarafından belirlenmektedir. Kısa dönemde, ülkelerin tüketim (talep) düzeyi üretim (arz) kapasitesinin üzerine çıkarak geçici bir iyileşme gösterebilir. Ancak, talep düzeyinin ekonominin arz kapasitesinin üzerine çıkmasıyla oluşabilecek geçici refah artışı, bir dizi temel ekonomik göstergede bozulmayı da beraberinde getirecek; reel ve nominal değişkenlerde meydana gelecek düzeltme neticesinde de, ekonomideki talep düzeyi ile arz kapasitesi arasındaki dengesizlik giderilecektir.

Enflasyonist baskının artması, dış ticaret veya ödemeler dengesinin bozulması, birey, firma ve kamu kesiminin borç yükünün aşırı şekilde yükselmesi, ekonomideki talebin arz kapasitesinin üzerine çıktığına yönelik sinyal veren temel ekonomik göstergelerdir. Mal ve hizmet fiyatlarının hızla artması, ülke parasının diğer ülke para birimleri karşısında değer kaybetmesi, reel faizlerin yükselmesi, şirket iflasları, işsizlik oranının yükselmesi, ekonomik faaliyetlerin daralması ekonominin üretim kapasitesi ile talep düzeyi arasındaki uyumun (dengenin) yeniden kurulmasını sağlayan başlıca reel ve nominal değişimlerdir.

Bu değişimler neticesinde, refah düzeyinde yaşanan geçici iyileşme, yerini, sınırı ekonominin üretim kapasitesi tarafından belirlenen, refah düzeyine bırakacaktır. Dolayısıyla, üretim kapasitesini güçlü ve sağlıklı bir şekilde artırmaksızın, kısa dönemli talep genişlemeleriyle büyüme oranını artırmaya çalışmak, kaçınılmaz olarak, sadece "hızlı ekonomik büyüme ve daralma" kısır döngüleri yaratacaktır. Bu kısır döngüler, gerçek anlamda bir refah artışı sağlamayacağı gibi, makroekonomik istikrar ortamında, ekonomik faaliyetlerin finansman yapısında ve iktisadi birimlerin bakış açılarında yaratacağı tahribat nedeniyle, kaynak tahsisi süreçlerini bozarak ekonominin sürdürülebilir bir büyüme yapısına kavuşmasını engelleyecek; potansiyel büyüme oranının daha da zayıflamasına neden olacaktır. Bu itibarla, kamusal otoritelerin, sadece kısa dönemli ve talep yönlü gelişmeleri dikkate alan politikalarla yetinmeyip, bunun yerine ekonominin üretim kapasitesi ile talep gelişmeleri arasındaki dengeyi ve üretim kapasitesinin orta-uzun vadede sağlıklı bir şekilde geliştirilmesini temel alan sosyal, ekonomik ve kurumsal politikalara öncelik vermesi büyük önem taşımaktadır.

Ekonomilerin üretim kapasitesi, en genel anlamda, üretimde kullanılan işgücünün (emeğin), sermaye birikiminin (yatırımların) ve teknoloji yeteneğinin niteliği ve niceliği tarafından belirlenmektedir. Bu kapsamda, insan gücünü en iyi şekilde donatan ve istihdam imkanlarını geliştiren; yapmış olduğu tasarruflarla sermaye birikimi hızını yüksek düzeylere ulaştırarak

retimim fiziki altyapısını süratle yenileyen; teknoloji üretme, kullanma ve uyarlama yeteneğini geliştirerek verimlilik artışını dinamik kılan ülkeler üretim kapasitesini ve refah düzeyini artırmada başarı gösterecektir. Ancak, hem işgücünün, hem sermaye birikiminin hem de teknoloji yeteneğinin niteliksel ve niceliksel yönden geliştirilmesi oldukça gctr. Zira bu alanlarda başarı için gerekli olan politikaların tasarımı ekonomik, sosyal ve kurumsal boyutların gerçekçi ve bir bütünlük içerisinde ele alınmasını gerektirir; uygulaması siyasi kararlılığı ve toplumsal uzlaşmanın tesis edilmesini zorunlu kılar; maliyeti oldukça yüksektir; getirisi ise ancak uzun bir zaman dilimi içerisinde tedricen ortaya çıkar. Söz konusu politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında katlanılan maliyet ve elde edilen kazanım, çoğunlukla, birden fazla kuşağı (nesili) etkilemektedir. Bu itibarla, önceki kuşakların katlan(ma)dığı maliyetler bugünkü refah düzeyini; bugün katlanıl(may)an maliyetler gelecek kuşakların refah düzeyini etkileyecektir.

Bu çalışmanın temel amacı, son 20 yıllık dönemde Türkiye ekonomisinin büyüme performansını incelemektir. Bu inceleme, bir boyutuyla Türkiye ekonomisinin potansiyel büyüme oranının tespitini, bir başka boyutuyla da sağlanan büyümenin hangi temel bileşenlerden kaynaklandığının ortaya konulmasını kapsamaktadır. Ekonomide son 6 yılda meydana gelen gelişmeler de dikkate alınarak, yakın geçmişte sergilenen hızlı büyüme performansının sürdürülebilirliği üzerinde yoğunlaşılacaktır. Üretim kapasitesinin düzeyi ve sergilemiş olduğu gelişim incelenirken, ekonominin büyüme oranı kalıcı ve geçici nitelik taşıyan kaynaklarına ayrıştırılacaktır. Böylelikle, ulaşılan büyüme performansında işgücü, sermaye birikimi ve toplam faktör verimliliğinin katkısı daha gerçekçi bir biçimde ortaya konularak, sürdürülebilir yüksek oranlı büyümeyi hedef alacak politikalara daha sağlıklı bir zemin oluşturulmasına katkı sağlanacaktır. Çalışmada ayrıca, fiyat istikrarının tesis edilmesi açısından önem taşıyan ve ekonominin potansiyel üretim düzeyi ile gerçekleşen üretim düzeyi arasındaki farkı yansıtan çıktı (retim) açığı tahminlerine de yer verilecektir.

Çalışmada yapılan analizler üç yönden önem taşımaktadır. Öncelikle, yaptığımız analizlerde Mart 2008 sonunda açıklanan yeni milli gelir verisi kullanılmaktadır. Bu husus, çalışmada yapılan sermaye birikimi (stoku) tahmininin, verimlilik analizlerinin, büyüme oranının kaynaklarına ayrıştırılmasının, potansiyel büyüme oranının ve üretim açığının tahmin edilmesinin güncel veriler kullanılarak yapılması açısından önem taşımaktadır. İkinci olarak, çalışmada ekonomik faaliyetler üzerinde geçici nitelikte etkisi olabilecek faktörler ile sermaye stokunun yenilenme hızı gibi daha dinamik faktörlerin etkisi dikkate alınarak, büyüme performansı daha sağlıklı bir biçimde kaynaklarına ayrıştırılmaya çalışılmaktadır. Öte yandan, çalışmada, yıllık veriler yanında, çeyrek dönemler itibarıyla sermaye stoku tahmini de yapılmakta ve kullanıcılara sunulmaktadır. eyrek dönemler itibarıyla sermaye stoku verisi özellikle kısa dönemli analizlerin yapılması açısından önem taşımaktadır.

Yaptığımız analizler, 2000’li yılların başında durma noktasına gelen sermaye birikiminin, 2002 yılıyla birlikte artış eğilimine girdiğini, işgücü ve sermaye verimliliğinde iyileşme meydana geldiğini göstermektedir. 2002-2007 döneminde ulaşılan hızlı ekonomik büyüme oranında, sermaye birikim hızındaki artışın ve mevcut sermaye stokunun yenilenmesinin önemli rol oynadığı; Toplam Faktör Verimliliğinin (TFV)’nin katkısında ise sınırlı düzeyde bir iyileşme yaşandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde kaydedilen ekonomik büyüme oranının yaklaşık yüzde 25’inin geçici nitelikteki kısa vadeli iyileşmeden kaynaklandığı hesaplanmıştır. nceki dönemde yüzde 3,5 dolayında olduğu tahmin edilen ekonominin (yıllık) potansiyel büyüme oranının, diğer bir ifadeyle ekonominin üretim kapasitesinin genişleme hızının, 2002-2007 döneminde yüzde 5 dolayına yükseldiği; 2001 yılındaki ekonomik daralmayla birlikte önemli düzeylere ulaşmış olan üretim açığının ise 2004 ve

sonrasında önemli ölçüde azalış gösterdiği tahmin edilmiştir. Bu rakamlar, Türkiye ekonomisinin önümüzdeki kısa ve orta dönemde ulaşabileceği olası büyüme hızına ışık tutmaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Takip eden bölümde, Türkiye ekonomisinin uzun dönemli üretim kapasitesinin tahmininde kullanılan milli gelir, sermaye stoku ve istihdam değişkenlerinin temel özellikleri incelenecektir. Bu bölümde, gerek büyümenin kaynakları, gerekse potansiyel büyüme oranı ve üretim açığı analizlerinin temel değişkeni olan yatırım ve sermaye stoku (sermaye birikimi) değişkenleri üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. İkinci bölümde, Türkiye ekonomisinde son 20 yıllık dönem içerisinde kaydedilen ekonomik büyümenin kaynakları incelenmektedir. Üretim fonksiyonu ve Büyüme Muhasebesi yaklaşımlarının kullanıldığı bu analizde, yıllık dönemler itibarıyla, büyümenin arz yönlü kaynakları ayrıştırılmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, üretim fonksiyonu yaklaşımı kullanılarak tahmin edilen, Türkiye ekonomisinde potansiyel büyüme oranı ve üretim açığı göstergeleri ele alınmaktadır. Çeyrek dönemlik verileri kullanarak yaptığımız bu analizler 1988Q1-2007Q4 dönemini kapsamaktadır. Son bölümde ise çalışmada elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesine ve temel politika önerilerine yer verilmektedir.”